

ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 327.2(73)

Картунов Олексій Васильович,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри суспільних наук
Університету економіки та права «КРОК»,
академік Української Академії політичних наук,
Заслужений діяч науки і техніки України

МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ ЗАХІДНОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ: ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена дослідженню західного, зокрема американського імперіалізму. Аналізуються його зародження, еволюція, причини швидкого піднесення, сутність, мета, стратегія і тактика, а також засоби, шляхи і методи встановлення світового панування.

Ключові слова: США, зовнішня політика, імперія, імперіалізм, військові бази, колоніалізм, неокolonіалізм, світове панування.

Статья посвящена исследованию западного, в частности американского империализма. Анализируются его зарождение, эволюция, причины быстрого роста, сущность, цель, стратегия и тактика, а также средства, пути и методы установления мирового господства.

Ключевые слова: США, внешняя политика, империя, империализм, военные базы, колониализм, неоколониализм, мировое господство.

The article is devoted to the research of the Western imperialism, American in particular. Its emergence, evolution, the motives of rapid increase, essence, object, strategy and tactics, as well as means, ways and methods of world domination gains are analysed.

Key Phrases: USA, foreign policy, empire, imperialism, military bases, colonialism, neocolonialism, world domination.

Остання чверть ХХ – перше десятиліття ХХІ ст. позначилися величезними епохальними зрушеннями в долі людської цивілізації. Найбільш помітними, знаковими і впливовими серед них, на нашу думку, стали: 1) науково-технічна та інформаційна революція, 2) дезінтеграція і зникнення СРСР, а з ним і біполярного світу та 3) перетворення США на єдину надпотужну імперію з погано прихованими претензіями на одноосібне світове панування. Показовим тут є те, що дослідженню причин і наслідків перших двох подій присвячено вже чимало наукових публікацій. Водночас обмаль праць, причому як у самих США так і в інших країнах, зокрема в Україні, щодо справжнього характеру зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки, зокрема причин швидкого піднесення американського імперіалізму, його сутності, стратегічної мети і тактичних завдань, засобів, шляхів і методів встановлення світового панування тощо. На пострадянському просторі виняток, мабуть, становить монографія російських дослідників В. Лисичкіна та Л. Шелєпіна „Глобальна імперія зла: Світове панування США” [3].

Слід зауважити, що тих дослідників, хто все ж таки бере участь в національному (на теренах США) дискурсі щодо американської зовнішньої політики, можна поділити на три групи і назвати їх так: 1) *аймперська група*, тобто ті, хто, всупереч існуючим реаліям, категорично і однозначно заперечує її імперський характер; 2) *проімперська група*, тобто ті, які хоч і визнають її імперську сутність, але роблять це вкрай обережно і лагідно та всіляко виправдовують і захищають; 3) *антиімперська група*, тобто ті, які переконливо

доводять і вказують на її імперське єство та піддають доволі гострій, але обґрунтованій критиці.

Першу, аймперську групу (доволі чисельну) становлять в основному представники зовнішньополітичного відомства та військово-промислового комплексу. Типовими прикладами тут можуть бути держсекретар Х. Клінтон, або колишній міністр оборони Дональд Рамсфельд, який стверджував: „США не прагнуть бути імперією. Ми не імперіалісти. І ніколи ними не були” [19]. До цієї групи можна також віднести і деякі провладні провідні ЗМІ.

Друга, проімперська група дослідників (найчисельніша) складається з професури консервативних поглядів та т.зв. „ліберальних яструбів” типу Зб. Бжезинського, Г. Кісенджера, Дж. Ная та багатьох інших. Наприклад, один з них, зокрема Макс Бут, намагається довести, що „американський імперіалізм був найбільшою *доброю силою* в світі впродовж минулого століття” (курсив наш – О.К.) [11]. Отже, з його слів, виходить, що США – це нібито ніщо інше, як „імперія добра”. Зрозуміло, що при цьому М. Бут не згадує про знищення цією „імперією добра” кільканадцять мільйонів американських індіанців, близько мільйона філіппінців, двох мільйонів в’єтнамців і камбоджійців та багатьох мільйонів представників інших народів. (Деякі дослідники додають до цього ще й дві атомні бомби – „найжахливішу зброю геноциду” – скинуті США без нагальної на то потреби на Японію [23].

До речі, ці злочини згадуються тут не для того, щоб демонізувати американський імперіалізм, а заради об’єктивності та наукової справедливості. Останнє, до речі, вимагає згадки і висловлювання вдячності народів США за справді добру справу – величезний внесок у розгром німецького нацизму в роки Другої світової війни, який претендував на світове панування. Але з тих часів багато що змінилось і сьогодні вже США заповзято демонструють свої імперські амбіції... Як тут не згадати слова відомого іспанського дослідника Мануеля Кастельса, до речі, цілком лояльного до США: „Замість того, щоб зрозуміти новий світ і шукати нові шляхи розв’язання власних проблем, США вирішили використати свою військову могутність, яка базується на технологічній перевазі та на досягненнях науково-технологічної революції, намагаючись пристосувати світ до себе, своїх інтересів, свого мислення та способу життя, а не навпаки” [13]. Тут варто додати одне суттєве уточнення: не „пристосувати світ до себе”, а опанувати ним, накинути своє мислення і спосіб життя, причому з однією метою – забезпечити власну безпеку, свої потреби й інтереси.

До *третьої, антиімперської групи* дослідників (поки що не чисельної) входять деякі прогресивно налаштовані викладачі та дослідники, зокрема такі, як: Е. Бацевіч, Ч. Джонсон, М. Паренті, В. Спенос, Дж. Фостер та інші, які, спираючись на конкретні цифри і факти, викривають (як це буде показано нижче) імперські амбіції США та їх претензії на світове панування. Показовими в цьому плані є праця М. Паренті, яку він так і назвав: „Проти імперії” [22], а також праця Дж. Фостера „Неприхований імперіалізм” [15] та деякі інші.

Незначна кількість праць, присвячених об’єктивному аналізу американського імперіалізму, на наш погляд, обумовлена багатьма чинниками. Один з них – негласне табу для серйозних наукових досліджень з даної проблематики в університетах США. Досить влучно і коректно з цього приводу висловився всесвітньо відомий американський дослідник, політичний аналітик Майкл Паренті. „Серед різних уявлень щодо імперіалізму, що сьогодні існують в США, пануюче полягає в тому, що його більше не існує. Можна говорити про „імперіалізм Рад” або про „британський імперіалізм XIX століття”, але не про „американський імперіалізм”. Студенти факультетів політичних наук більшості університетів цієї країни не мають можливості проводити дослідження проблем американського імперіалізму з тієї причини, що сам імперіалізм не є предметом академічної освіти. Багато народів світу звинувачують Сполучені Штати Америки в тому,

що вони є імперіалістичною державою. В самих США людей, які розмірковують над американським імперіалізмом, вважають пихатими ідеологічними базіками” (курсив в оригіналі – О.К.) [5, с. 13].

Пояснюючи ситуацію, він зазначав, що „більшість університетів і коледжів – це скоріше фабрики ідеології, ніж джерела інтелектуальності, де критика імперіалізму зустрічається рідко”. Обумовлюється це тим, що, по-перше, „вчені антиімперіалістичного спрямування постійно дискримінуються при наймі на роботу”, при „призначенні грантів для досліджень та стипендій”. По-друге, таким вченим „регулярно відмовляється в доступі до великих засобів масової інформації”. По-третє, антиімперіалістичні погляди негативно позначаються на „політичній діяльності викладача і поза учбовим закладом”. По-четверте, проводились і досі проводяться „чистки дисидентів у середині університетів” тощо. [5, с. 237-255].

Водночас М. Паренті наводить чимало фактів, які свідчать про те, що в багатьох університетах США вчені „винаходять нові методи управління повсталими народами як на батьківщині, так і за кордоном, розробляють нові системи доставки зброї та технологій поліцейського надзору та боротьби з бунтівниками” і „за добрий гонорар ... пропонують блискучі і досить часто безжалісні ідеї щодо того, як зберегти світ *безпечним для тих, хто ним володіє*” (курсив наш – О.К.). Такі дослідники (проімперські за нашим визначенням), зауважує він, отримують не лише великі гранти і гонорари, а й успішно роблять академічну та політичну кар’єру. Як приклад він наводить прізвища З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, Д. Мойніхена та багатьох інших, які „зробили стрімкі академічні кар’єри і пізніше були обрані для того, щоб виконувати роль видатних *псаломщиків для тих, хто при владі*” (курсив наш – О.К.). „Відверта політична пропаганда, – влучно резюмує М. Паренті, – не перепона для кар’єри, доти, доки ти пропагуєш те, що треба”. Наслідком такої політики, за його словами, є те, що: „Більшість підручників поширюють загальноприйняті тенденційні уявлення про уряд і зовнішню політику США під виглядом політичних істин, упускаючи з виду або заперечуючи недемократичні жажливі злочини класової влади та імперіалізму”. Вартує на згадку і висловлене ним зауваження-побажання: „Ті, хто контролює заклади вищої освіти в США, повинні бажати своїм студентам тих самих благ, які вони так палко бажають для мешканців „тоталітарних” країн, а саме можливості слухати, вивчати, висловлювати і підтримувати (або відкидати) неспростовні, критичні погляди в своєму середовищі та в освітянському закладі, не боячись репресій” [5, с. 235, 257-262].

Наведені та й багато інших подібних фактів, на його цілком вірну думку, спростовують численні міфи про „необмежені академічні свободи в США”, про „незалежні, радикальні американські університети”, про „нейтральність і об’єктивність університетських професорів”, про „брак пропаганди та чисту науку” тощо. Зрозуміло, що в такій атмосфері марно очікувати на загальнонаціональний науковий дискурс, на всебічний і ґрунтовний, а головне – на об’єктивний аналіз епіфеномену американського імперіалізму.

Приблизно така ж саме, як що не гірша, ситуація і в Україні. Дійсно наукових, об’єктивних праць з цієї проблематики тут немає взагалі. В тих же, що є, відсутні такі поняття, як: „американська імперія”, „імперська політика США”, „претензії США на світове панування”, „американський неоколоніалізм” тощо. Замість них якимось сором’язливо, а то і з відтінком підлещування, використовуються такі поняття, як: „світовий лідер”, „глобальне домінування”, „світова гегемонія” тощо.

Пояснити це можна наступним чином. По-перше, більшість публікацій щодо зовнішньої політики США пишуться співробітниками або 1) т. зв. „незалежних центрів”, що фінансуються американськими фондами (Карнегі, Сороса, Форда та ін.), або 2) різних проамериканських установ чи відділів т.зв. „євроатлантичної інтеграції” при державних університетах та академічних інститутах, безліч яких, як грибів після рясного дощу,

утворилося в „помаранчеві часи”. Перший випадок – це якраз той, коли доречним є прислів'я: „Хто платить, той і замовляє музику”, у справедливості якого переконався і автор цих рядків (про що йтиметься нижче). Щодо другого випадку, то тут ситуація дещо складніша. З одного боку, при тогочасній проамериканській „помаранчевій” владі (прошарку „справжніх друзів США” в Україні) не могло бути і мови про об'єктивне дослідження проблем американського імперіалізму в державних університетах та академічних інститутах. З іншого боку, можна зрозуміти тих викладачів та науковців, які уникали об'єктивного аналізу зовнішньої політики США. Адже їх проамериканська, а отже і проімперська позиція, часом справжня, а найчастіше показова, була гарантією отримання різного роду американських та/чи натовських грантів, перепусткою для отримання відряджень до США, шансом видрукувати свою працю (безкоштовно, а може ще і з гонораром), критерієм відбору для поїздки на зарубіжні міжнародні наукові конференції, або дозволом на їх проведення в Україні тощо. А це кошти (причому значні в порівнянні з мізерними вітчизняними зарплатами), можливість „засвітитись на міжнародному рівні” і т. ін. На жаль, чимало не лише молодих, а й досвідчених викладачів і науковців, спокусилося на подібні „принади”... [Прикро і соромно згадувати, але й автор цих рядків на початку 90-х років (через жахливу матеріальну скруту) теж потрапив у цю халепу, ставши „грантоїдом”, тобто утриманцем одного з американських фондів, але вчасно схаменувся і після отримання першого невеличкого траншу відмовився від подальшої співпраці з ним... Завершувати тодішнє своє наукове дослідження і друкувати його результати довелося вже аж 1999 року частково за власний кошт, а частково при фінансовій підтримці (співвідношення витрат було 50% на 50%) Університету економіки та права „КРОК”, за що щира подяка його керівництву.]

Як би там не було, але актуальність дослідження проблем американського імперіалізму та його зазіхань і практичних кроків на шляху встановлення світового панування є більш ніж очевидною. Має ж хтось і колись назвати речі на своє ім'я, або, як кажуть самі американці, „назвати лопату лопатою” (to call a spade a spade)...

Найбільш вдалим визначенням „імперіалізму” в сучасній західній науковій літературі можна вважати те, яке запропонував вже згадуваний М. Паренті: „Під „імперіалізмом” я розумію процес, за допомогою якого одна нація експропріює для власного збагачення землю, працю, житло і ринки іншого народу на догоду домінуючим політико-економічним інтересам”. Варто також погодитись і з його наступним висновком: „Впродовж останніх чотирьох або п'яти століть імперіалізм є найпотужнішою силою в світовій історії. Ця сила розподіляла континенти, придушувала місцеві народи та знищувала цілі цивілізації” [5, с. 11-12]. Тут можна лише додати, що наведене визначення повною мірою і в першу чергу стосується імперіалізму США.

Сьогодні, зазначає М. Паренті, рідко згадується, якщо згадується взагалі, про те, що всі імперії були побудовані за допомогою „меча, батога і зброї”, що „історія імперіалізму – це історія поневолення і масових вбивств мільйонів невинних людей”. Показово, що першою жертвою західноєвропейського імперіалізму стали самі європейці, оскільки його першою колонією стала Ірландія, частина якої і досі перебуває у цьому статусі. Другою жертвою західноєвропейського імперіалізму стали східнослов'янські народи, які були перетворені на підданих Карла Великого, а по суті справи, на рабів та джерело первинного накопичення капіталу. В цьому контексті існує навіть припущення, що слово „раб” (slave) походить від назви „слов'янин” (Slav) [5, с. 12, 40]. А найбільш жахливим прикладом злочинних дій імперіалізму стала нацистська агресія часів Другої світової війни, знищення і поневолення цілих народів.

Привертає увагу також те, що сьогодні майже немає згадок про імперську політику, яку провадили іспанці в Південній і Центральній Америці; португальці в Анголі, Мозамбіку та Бразилії; німці в південно-східній Африці; італійці в Лівії, Ефіопії та

Сомалі; голландці у східній Індії; французи в Північній Африці, Мадагаскарі та Індокитаї; британці в Ірландії, Китаї, Африці та Близькому Сході тощо.

Свідомо замовчуються і витоки та історія злочинів американського імперіалізму. Зокрема те, що „більша частина території США” „була насильницьким шляхом загарбана у корінного населення Америки, що Каліфорнія і увесь південний захід США був завойований у Мексиці, а Флорида і Пуерто-Рико були відвойовані в Іспанії.” Вповні коректними були американські історики Сідней Ленс та Говард Зінн, які відверто визнавали, „що потяг до експансії – за рахунок інших народів – своїм корінням сягає самого початку Сполучених Штатів Америки” [18]. Такої ж точки зору дотримується і Уолт Лефевр та деякі інші більш-менш об’єктивні дослідники [17].

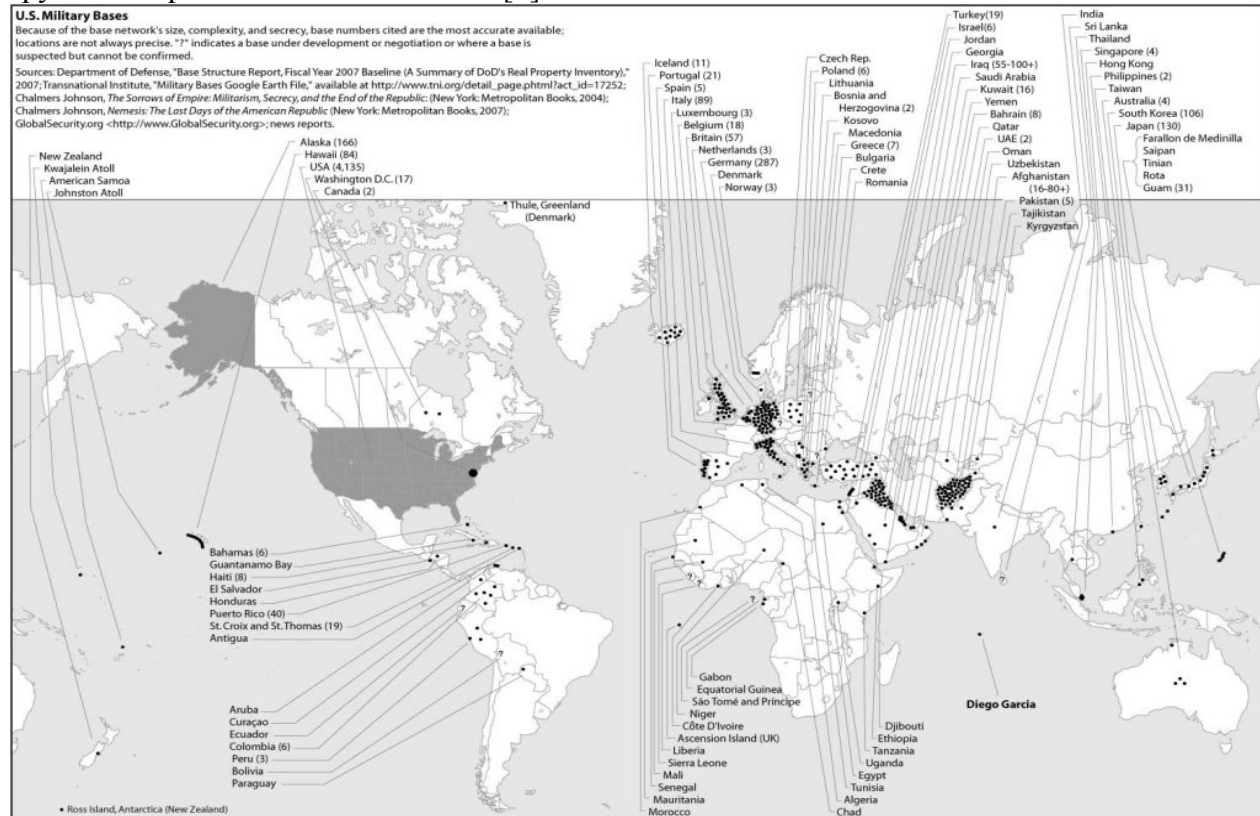
Не має в американських підручниках згадок і про те, як на початку ХХ ст. були загарбані Куба, Нікарагуа, Гаїті, Мексика, Гондурас та Панама. Окрім того, вже після Другої світової війни США окупували та/чи піддавали тривалим масованим повітряним бомбардуванням території В’єтнаму, Домініканської республіки, Північної Кореї, Лаосу, Камбоджі, Лівану, Гренади, Панами, Лівії, Іраку, Сомалі, Югославії, Афганістану та інших держав, сіючи там смерть та руйнації [5, с. 58-59, 68].

Варто звернути увагу і на певні трансформації, що відбулися в другій половині ХХ ст. і відбуваються досі із самим імперіалізмом та тактикою його запровадження й панування. „Замість прямої колонізації шляхом встановлення імперської влади, – зазначає М. Паренті, – слабким країнам дарували атрибути суверенітету, в той час як фінансовий капітал Заходу продовжує зберігати контроль над лівовою частиною ресурсів цих країн, що приносять прибутки” Ці взаємовідносини сьогодні відомі під різними назвами: „неформальна імперія”, „неімперська республіка” „колоніалізм без колоній”, „новий імперіалізм”, „неоколоніалізм” „неоімперіалізм” тощо [12, 16, 25].

На цілком коректну думку М. Паренті, після Другої світової війни стратегію „неоімперіалізму” взяли на озброєння Великобританія, Франція, а також США, які „сьогодні є найбільш затятим прихильником *повторної колонізації*” (курсив наш – О. К.). „При неоімперіалізмі, – уточнює американський дослідник, – прапор залишається вдома, тоді як долар поширюється по всьому світові, часто за допомогою меча”, тобто збройних сил”. Варто звернути увагу і на його висновок-застереження: „Якщо давати оцінку обсягу фінансових інвестицій та збройним силам США, якщо оцінювати кожен рису імперіалізму, за винятком *прямої колонізації*, імперія США є найпотужнішою імперією в історії, значно більшою ніж Великобританія в ХІХ ст. або Рим в часи античності” (курсив наш – О.К.) [5, с. 56, 30]. Цілком погоджуючись з цим висновком, зазначимо, що США, не вдаючись до *прямої колонізації*, тим не менш провадять свою імперську політику опосередковано, перш за все, за допомогою своїх військових баз. Недарма відомий американський дослідник Чалмерс Джонсон зазначав: „Наші громадяни часто не мають уявлення про той факт, що наші гарнізони розкидані по всій планеті. Ця розгалужена мережа постійних американських баз, що охоплює всі континенти, за винятком поки що Антарктиди, становить собою *нову форму Імперії – Імперії військових баз*, зі своєю власною географією, яку навряд чи будуть вивчати в школах. Без розуміння масштабів і цілей цього Світу Баз, який охоплює всю земну кулю, не можна зрозуміти масштаби та природу американських імперських амбіцій...” (курсив наш – О. К.) [1].

Про неосяжні масштаби американського „Світу Баз” свідчить їх кількість та географія розташування. За офіційними даними, в 2010 р. США утримували більше 1000 (тисячі!) своїх військових баз (що становить приблизно 95% всіх іноземних баз у світі), розташованих у 135 (!) країнах. На цих зарубіжних базах перебуває близько 500 тисяч (півмільйона!) американських вояків. До цього слід також додати 13 (тринадцять!) американських військових флотилій, побудованих навколо авіаносців, які курсують в багатьох морях і океанах.

Уявлення про дислокацію військових баз США в усіх найважливіших геополітичних і геостратегічних куточках земної кулі, дає нижченаведена карта, складена групою американських дослідників [2].

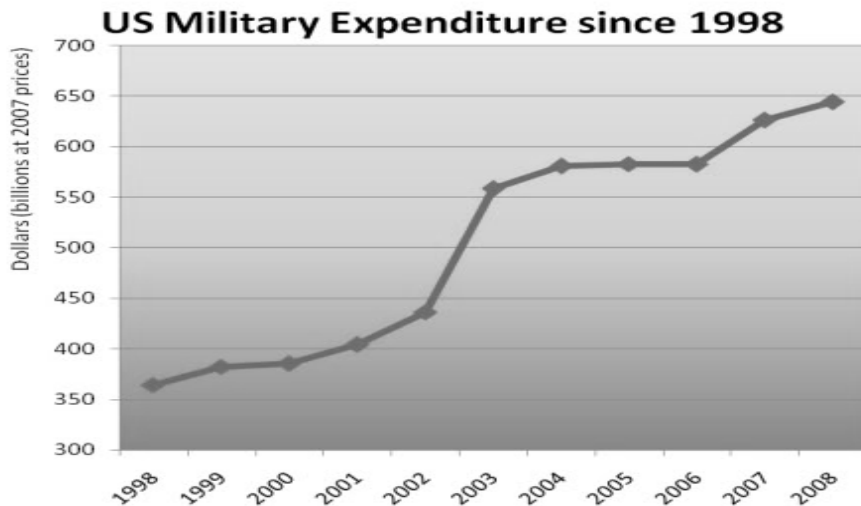

Дана карта унаочнює і засвідчує, що практично увесь світ, уся земна куля облуптана густою мережею американських військових баз. Отже, є достатньо підстав для констатації факту реального існування цього епіфеномену та введення автором цієї статті в науковий обіг нового поняття, а саме – „Світова мережа американських військових баз” (World Net of American Military Bases) та нової аббревіатури WNAMB. На наше переконання, існування, розширення і зміцнення WNAMB має стати предметом спеціальних ґрунтовних наукових досліджень, оскільки вона (разом з WWW) перетворилась на один з найпотужніших засобів втручання США у внутрішні справи інших країн та встановлення світового панування. Об’єктивний науковий аналіз проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики США просто неможливий без врахування вищенаведених реалій. Як, до речі, і того, що в самих США також відбуваються досить небезпечні трансформації. „Ми відійшли від принципів справжньої республіки, – зізнався нещодавно кандидат-невдаха на пост президента США Рон Пол. – І тепер ми рухаємось до формування фашистської системи, яка являє собою поєднання уряду, великого бізнесу, авторитарної форми правління та порушення прав всіх американських громадян” [7].

Не важко помітити, що більшість об’єктів WNAMB розташована вздовж визначеної Пентагоном т.зв. „арки нестабільності”, яка проходить від Колумбії в Північній Америці через Північну Африку і далі по Близькому Сходу до Філіппін та Індонезії. Вже згадуваний Ч. Джонсон з цього приводу влучно зауважив: „Показово, що ця територія покриває основні запаси нафти на планеті” (курсив наш – О.К.). Вартує на увагу і його висновок: „Колись у минулому поширення імперіалізму можна було прослідкувати за підрахунками колоній тієї чи іншої держави. **Американська версія колонії – військова база.** Вивчаючи зміни в географії нових військових баз, можна багато чого зрозуміти про нову імперію та мілітаризм, який зростає разом з нею. Мілітаризм та

імперіалізм – сіамські близнюки... Кожен живиться за рахунок іншого” (виділено в оригіналі – О.К.)

Підтвердження тому – шалене зростання витрат американського імперіалізму (попри обіцянки про їх скорочення) на утримання військових баз, і військові потреби взагалі, впродовж останніх років. Цю сумну і небезпечну тенденцію яскраво демонструє складена американськими фахівцями і наведена нижче схема:

Sources: Friends Committee on National Legislation, Center for Arms Control and Non-Proliferation, 2006, 2007.

Яку ж мету переслідує американський імперіалізм, витрачаючи такі величезні кошти на розбудову WNAMВ та утримання надпотужної військової машини з яскраво вираженими жандармськими функціями та наступально-агресивними намірами? Офіційна американська пропаганда стверджує, що все це робиться заради „захисту національних інтересів США”, „підтримання стабільності в світі”, „захисту свободи” та „поширення справедливості й демократії” тощо. Тут буде доречним наголосити, що імперіалізм всіх мастей і гатунків завжди намагався приховати і навіть виправдати свої численні злочини доволі облудними гаслами. Якими саме? Слушну, хоча і досить цинічну, але відверту відповідь на це запитання було дано в редакційній статті журналу „Monthly Review” в листопаді 2001 р.: „В Британії імперія виправдовувалась як „благодійний тягар білої людини”. А в Сполучених Штатах, імперії не існує; „ми” лише захищаємо справи свободи, демократії та справедливості у всьому світі”. Вартують уваги і висновки М. Паренті, який зазначав: „США утримують найпотужнішу військову машину на Землі. Удаваною причиною її створення була мета – захищати демократію від комуністичної агресії, але в наш час військова місія США полягає не в тому, щоб відбивати вторгнення Росії чи Куби..., а запобігати пануванню антикапіталістичних, революційних або популістських національно-визвольних урядів”. Уточнюючи цю слушну думку, він наголошував: „Лідери США проповідують відданість демократії. Однак, за останні п’ять десятиліть обрані демократичним шляхом реформістські уряди в Гватемалі, Гайані, Домініканській республіці, Бразилії, Чилі, Уругваї, Сирії, Індонезії (при Сукарно), Греції, Аргентині, Болівії, Гаїті та інших країнах були скинуті прокапіталістичними військами, яким агентство національної безпеки США надавало допомогу та фінансову підтримку” [5, с. 44, 58].

Заради об’єктивності слід зазначити, що впродовж останніх років, зокрема з початком „епохи Обами” (Age of Obama) зародилось та/чи дедалі міцнішає кілька нових тенденцій. Перша – поширення міфу про перехід США від політики т.зв. „жорсткої сили” до політики „м’якої сили чи навіть до „розумної сили”. Нагадаємо, що політика т.зв. „жорсткої сили” (hard power) передбачає нарощування і використання збройних сил;

політика „м'якої сили” (soft power) дозволяє поєднання „жорсткої сили” (зброї) з „м'якою” (культурна експансія та інформаційна агресія); політика „розумної сили” (smart power) має базуватись на відмові від застосування зброї, роблячи натомість наголос на дипломатичний тиск та інформаційне втручання [4, 20, 21]. Однак, ретельний аналіз зовнішньої політики США показує, що жодних реальних і докорінних змін в її характері не відбулось. За своєю сутністю і спрямованістю вона була і залишається імперською.

Друга тенденція полягає в намаганнях американської офіційної пропаганди „епохи Обама” створити і поширювати образ США як держави, яка нібито сіє „глобальне добро” і веде людство до „світлого майбутнього”.

Сутність третьої тенденції – поступовий відхід від акцентуації уваги на проблемах „захист прав людини” та/чи „поширення демократії”. За свідченням „Голосу Америки” (07.12.2011), нещодавно США взяли на озброєння нове гасло, винахідником якого виявився сам хазяїн Білого дому, який „запатентував” його на своє ім'я. Йдеться про спеціальну директиву Б. Обама, якою „боротьба за права сексуальних меншин за кордоном” оголошується „пріоритетом американської зовнішньої політики”. В своєму меморандумі він вимагає від зовнішньополітичного відомства, дипломатичних установ та всіх відповідних служб, у тому числі й розташованих на території зарубіжних військових баз, зробити все для „захисту прав лесбіянок, геїв, бісексуалів та трансгендерів (LGDT)” І хоча коментарі в таких випадках вважаються зайвими, тим не менш, два з них все ж таки варто зробити. По-перше, це підтвердження того, що правлячий клас США начисто „забув”, а точніше ніколи не цікавився більш реальними, пекучими й невідкладними проблемами народів Азії, Африки та Латинської Америки (рясно засіяних американськими військовими базами), зокрема такими, як: голод, нестача питної води, масове поширення смертельно небезпечних хвороб і взагалі жебрацьке існування, животіння, на яке їх прирік західний, у тому числі й американський імперіалізм. По-друге, зрозуміло, що нове „ноу-хау” стане для США черговим „фіговим листком” для прикриття своїх імперських зазіхань та „обґрунтування” політики втручання у внутрішні справи суверенних держав тощо.

Про справжню ж мету американського імперіалізму свідчать не лише його справи, а й визнання деяких його пропонентів та опонентів. Так, наприклад, за свідченням бригадного генерала морської піхоти Мартіна Робсона, зарубіжні військові бази конче потрібні для забезпечення „глобальної присутності”, яка дає можливість „отримати гегемонію над будь-якою країною, яка ще не перебуває у Америки під каблуком” та призначаються „для ведення превентивних війн”. (курсив наш – О. К.) [1]. Можна також згадати Ендрю Бацевіча, який зробив обґрунтований висновок про те, що цілі американського імперіалізму полягають у „встановленні контролю США над усім світом” [9] та подібні твердження деяких інших американських дослідників.

Слід звернути увагу і на дедалі міцніючу тенденцію намагань США створити т.зв. „нову сім'ю” WNAMB, тобто свої військові бази, в постсоціалістичних та пострадянських державах, які колишній держсекретар США Колін Пауелл презирливо й глузливо назвав „збіднілими районами нової Європи”. На жаль, певною мірою це їм вдалось: бази було відкрито в Болгарії, Польщі та Румунії. Натомість Чехія вчасно схаменулась і відмовилась таки від американських „данайських дарунків”. На щастя для України і Грузії, спроби США створити свої військові бази на їх території та ввести один із своїх флотів на постійне базування до Чорного моря (за активного сприяння „справжніх друзів США” в цих країнах) зазнали невдач...

Замість розлогих висновків зазначимо лише одне. Не треба бути геополітиком, військовим стратегом чи професійним політичним аналітиком, щоб зрозуміти, що така надпотужна військова машина, постійне зростання і розширення WNAMB, тобто американських військових баз та географія їх розташування (на всіх континентах, в усіх куточках планети і часто за тисячі миль від американського узбережжя) може свідчити

лише про одне, а саме: про нестримні й дедалі міцніючі імперські амбіції США та їх намагання встановити світове панування...

Таким постає минуле і сучасне західного, зокрема американського, імперіалізму з матеріалів американського національного дискурсу. Щодо майбутнього американського імперіалізму і самих США, то воно, поза всякий сумнів, буде таким, як і у всіх попередніх імперій. Ще ніколи і нікому не вдавалось і не вдасться спростувати закон, відкритий найкращим знавцем проблем імперій, видатним британським істориком Арнольдом Тойнбі: після періоду піднесення і могутності імперій неодмінно настає період їх занепаду і зникнення. Саме над цим вже починають розмірковувати деякі американські та західноєвропейські дослідники і саме про це говорять назви останніх праць: Е. Бацевіча „Обмеженість сили: Кінець американської винятковості” [10]; Н. Фергюссона „Колос: Піднесення і падіння американської імперії” [14]; Е. Тодда „Після імперії: Розпад американського порядку” [24]; З. Сардара, М. Девіс „Чому люди ненавидять Америку?” [8]; О. Платонова, Г. Райзеггера „Чому загине Америка? Погляд зі Сходу та Заходу” [6]. Відкритими лишаються лише питання: „Коли це станеться? У який спосіб? З якими наслідками для самих США та світу в цілому?” Але відповідь на ці глобальні, надзвичайно складні і життєво важливі питання зможуть дати лише саме життя та нові ґрунтовні об’єктивні дослідження цієї надзвичайно актуальної, складної і суперечливої проблеми...

Прикінцевим висновком цієї статті може стати наступний застереження-заклик відомого австрійського дослідника Г. Райзеггера: „Сьогодні США – головний військовий злочинець, який розв’язує одну війну за іншою, накопичив величезні арсенали зброї масового знищення становить собою головну загрозу існуванню всього людства у своїй внутрішній та зовнішній політиці американці перейшли всі межі дозволеного і фактично поставили себе поза цивілізованим світом. Америка перетворилася на величезний фантом, який навис над усім світом, величезну економічну піраміду, яка готова впасти в будь-який момент. Зобов’язання кожної здравомислячої людини – допомогти їй це зробити і назавжди поховати найжахливішу утопію світової історії” [5, с. 408].

Література:

1. Джонсон Ч. Американская империя военных баз во всем мире. / Ч. Джонсон. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.left.ru/2004/5/johnson104.html>.
2. Карта военных баз США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://chagataev.livejournal.com/79111.html>.
3. Лисичкин В.А. Глобальная империя зла: Мировое господство США. / В.А. Лисичкин, Л.А. Шелепин. – М.: Эксмо, 2003. – 174 с.
4. Луценко А.В. „М’яка сила” в сучасній геополітиці. / Луценко А.В., Піскорська Г.А. – К.: Центр вільної преси, 2011. – 216 с.
5. Паренти М. Власть над миром. Истинные цели американского империализма. [Пер. з англ.]. / М. Паренти. – М.: Поколение, 2006. – 288 с.
6. Платонов О. Почему погибнет Америка? Взгляд с Востока и Запада. Политический бестселлер. / Платонов О., Райзеггер Г. – К.: Оріяни, 2005. – 420 с.).
7. Рон Пол. США превращаются в „фашистскую систему”... / Рон Пол. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inosmi.ru/usa/20120219/186356600-print.html>.
8. Сардар З. Почему люди ненавидят Америку? [Пер. с англ.] / З. Сардар, М. Дэвис. – М.: Изд-во „Проспект”, 2003. – 240 с.
9. Vacevich A. American Empire: The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy. / A. Vacevich. – Harvard: Harvard University Press, 2004.
10. Vacevich A. The Limits of Power: The End of American Exceptionalism. / A. Vacevich. – London: Macmillan, 2008.

11. Boot M. American Imperialism? No Need Run Away From the Label. / M. Boot. // USA Today. – 2003. – May 6.
12. Buchanan P. A Republic, Not an Empire: Reclaiming America's Destiny. / P. Buchanan. – Washington, DC: Regnery Publishing. – 1999.
13. Castells M. The Power of Identity. 2nd ed. / M. Castells. // Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. – Vol. 2. – Oxford: Blackwell Publishers, 2004. – 537 p.
14. Fergusson N. Colossus: The Rise and Fall of the American Empire. / N. Fergusson – London: Pinguin, 2005
15. Foster J. Naked Imperialism: The U.S. Pursuit of Global Dominance. / J. Foster. – Michigan: Monthly Review Press, 2006. – 176 p.
16. Harvey D. The New Imperialism. / D. Harvey. – Oxford: Oxford University Press. – 2005).
17. Lafeber W. The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898. / W. Lafeber. – Ithaca, Cornell University Press. 1975. – 444 p.
18. Lens S. The Forging of the American Empire. / S. Lens, H. Zinn. – London: Pluto Press, 2003.
19. Let's Just Say Its Not an Empire. // Atlanta Journal. – 2003. – June 25.
20. Nye J. Powers to Lead. / J. Nye. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 226 p.
21. Nye J. Soft Power. The Means to Succes in World Politics. / J. Nye. – N.Y.: Public Affairs, 2004. – 192 p.
22. Parenti M. Against Empire. / M. Parenti. – San Francisco: City Lights Books, 1995.
23. Selfa L. U.S. Imperialism: A Century of Slaughter. / L. Selfa. // International Socialist Review. – 1999. – № 9.
24. Todd E. After the Empire: The Breakdown of the American Order. / E. Todd. – N.Y.: Columbia University Press. – 2004.
25. Trambly R. The New American Empire. / R. Trambly. – Haverford, PA: Infinity Publications. – 2004.

УДК 32.019.51:329(4-15)

Колісніченко Роман Миколайович,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Кіровоградського інституту імені Св. Миколая
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

**МІСЦЕ ГЛОБАЛІСТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ
СВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА У ПОГЛЯДАХ КЛАСИКІВ
ЗАХІДНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ (ВІД ПЛАТОНА ДО М. ВЕБЕРА)**

Здійснено аналіз історії наукового осмислення проблеми формування глобалістичної складової політичної свідомості суспільства у поглядах класиків західної політичної думки (від Платона до М.Вебера).

Ключові слова: *політична свідомість, глобалістична свідомість, суспільство.*

Произведён анализ истории научного осмысления проблем формирования глобалистической составляющей политического сознания общества во взглядах классиков западной политической мысли (от Платона до М.Вебера).

Ключевые слова: *политическое сознание, глобалистическое сознание, общество.*